

การพัฒนาเศรษฐกิจ ตามแนวพระราชดำริ

สุนิตย์ แป้นนาบอน*

นิยาม

ในการนำเสนอเรื่องการพัฒนาเศรษฐกิจตามแนวพระราชดำรินี้ มีคำที่สมควรจะได้尼ยามก่อน 3 คำ คือ คำว่า เศรษฐกิจ การพัฒนา เศรษฐกิจ และ แนวพระราชดำริ

เศรษฐกิจ (Economy)

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ให้ความหมายว่าเป็น งานอันเกี่ยวกับการผลิต ทราบ

จำหน่ายแล้ว และการบริโภค ใช้สอยสิ่งต่าง ๆ ของมนุษย์ แยก ศัพท์ได้เป็น เศรษฐ + กิจ โดยที่ เศรษฐ มีความหมายว่า ดีเด็ก ดีที่สุด ยอดเยี่ยม ประเสริฐ ส่วน กิจ มีความหมายว่า ธุระ หรืองาน

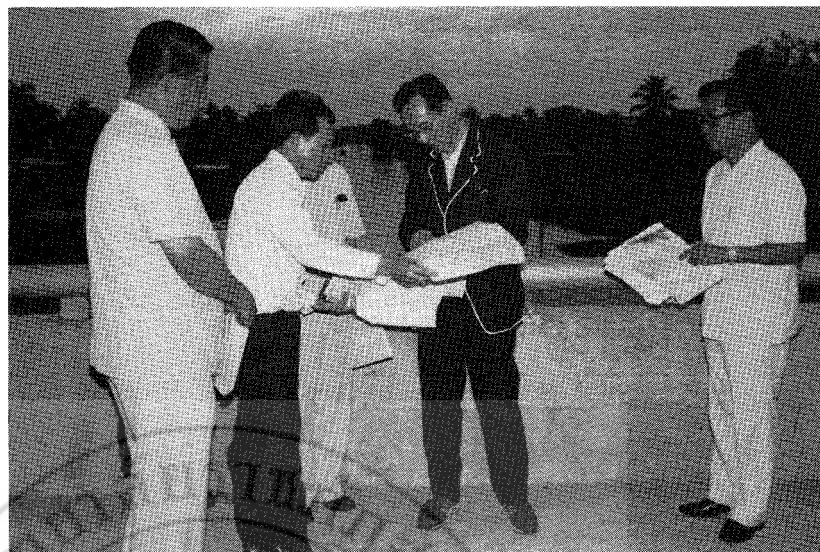
เมื่อได้ประมวลผลแล้ว จึง อาจกล่าวได้ว่า เศรษฐกิจเป็นเรื่อง รวมเกี่ยวกับการจัดการของมนุษย์ กับทรัพยากรดั้ง ทั้งในด้านการ ผลิต การบริโภค การซื้อขาย และ การกระจายในลักษณะต่าง ๆ รวม ทั้งผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินการ ดังกล่าวด้วย เช่น รายได้ การทำ งาน การประกอบอาชีพ เป็นต้น

การพัฒนาเศรษฐกิจ (Economic Development) คำว่า การพัฒนาย่อมจะเป็นที่เข้าใจกันดี อยู่แล้ว หน่วยกิจ การห้าไม้ต้น

ทำให้เจริญก้าวหน้าขึ้น โดยมีการกำหนดด้วตถุประสงค์เป้าหมายหรือทิศทางเอาไว้ล่วงหน้า เมื่อร่วมกับเศรษฐกิจเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจ นักวิชาการทั้งหลายมักให้ความหมายว่า เป็นการเพิ่มขึ้นของผลผลิต หรือรายได้ประชาชาติ และมีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมโดยเฉพาะด้านโครงสร้างการผลิต และการกระจายผลผลิตไปสู่กลุ่มคนต่าง ๆ ในสังคม ซึ่งทำให้คนโดยทั่วไปมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

นอกจากนี้ ตำแหน่งเศรษฐศาสตร์มักจะให้ความหมาย ที่แตกต่างกันระหว่างคำว่า การพัฒนาเศรษฐกิจและการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ (Economic growth) โดยเห็นว่า คำหลังมีความหมายแต่เพียงเป็นการขยายตัวของผลผลิต (รวมปัจจัยการผลิต) ประสิทธิภาพการผลิตและรายได้ประชาชาติเท่านั้น โดยไม่มีการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างและสถาบันหรือสภาพทางสังคมแต่อย่างใด

แนวพระราชดำริ หมายถึง แนวทางซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช มหาราช ได้ทรงแนะนำไว้ใน กิจกรรมเชิงพัฒนาต่าง ๆ ไม่ว่าจะ ปรากฏอยู่ในโครงสร้าง โครง การพระราชดำริ โครงการตาม ทฤษฎีใหม่ พระบรมราชโองการ พระราชดำริ หรือกระแสรับสั่งในโอกาสต่าง ๆ

การพัฒนาเศรษฐกิจตามกระแสทุนนิยมโลก

การพัฒนาเศรษฐกิจที่เป็นอยู่ตามปกติทั้งในประเทศไทยและประเทศอื่น ๆ โดยทั่วไปในระยะที่ผ่านมาโดยเฉพาะในระดับสากล เมื่อกระแสทุนนิยมตะวันตกได้มี “ชัยชนะ” เหนือระบบสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ ตั้งแต่ พ.ศ. 2532 เป็นต้นมา ได้เป็นไปตามแนวทางของทุนนิยมอย่างทั่วถึงมากขึ้น กระแสทุนนิยมนี้ได้มาในแหล่งสุดยอดของประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก แนวคิดสำคัญภายใต้ระบบนี้ ได้แก่ การสั่งสมทุนของปัจเจกชน ภายใต้กลไกของระบบตลาดและความพยายามที่จะปรับตัวให้เป็นผู้ชนะในการแข่งขันโดยทำให้มีประสิทธิภาพที่เหนือกว่า ตามแนวทางดังกล่าวจะมีวิธีการที่สำคัญ 3 ประการ คือ

1. พัฒนาตลาดสินค้า แรงงาน เงินทุน ให้มีลักษณะเสริมขึ้น มุ่งให้กลไกราคามาได้แสดงบทบาทเต็มที่

2. ส่งเสริมระบบการค้าเสรี และเปิดระบบเศรษฐกิจให้ผูกพัน กับเศรษฐกิจโลกอย่างใกล้ชิด

3. ลดบทบาทของรัฐ และเน้นเรื่องการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ

อย่างไรก็ต้องความไม่สมบูรณ์ ของระบบเศรษฐกิจและสังคมที่ปราภัยอยู่ในหลายประเทศ แม้บางประเทศจะประสบผลสำเร็จสูงในการพัฒนาเศรษฐกิจในระยะที่ผ่านมา แต่ความสำเร็จดังกล่าว ก็ไม่สามารถทำให้ผลที่เกิดขึ้นกระจายไปสู่ประชากรส่วนต่างๆ ของประเทศอย่างทั่วถึงสอดคล้องกัน ทำให้ปราภัยมีความไม่เท่าเทียมกัน และผลที่ไม่พึงประสงค์นี้ อีนๆ เกิดขึ้นในสังคมเป็นอันมาก ได้แก่

1. การขยายตัวของความแยกแยก (Alienation) ทางวัฒนธรรมและสังคมอย่างกว้างขวาง

2. การกระจุกตัวของความเจริญในเมืองใหญ่ พร้อม ๆ กับปัญหาสังคมที่ยุ่งยากหลากหลายมากขึ้น

3. ความยากจนที่ยังคงมีมากอยู่ ทั้งเชิงปริมาณและความรุนแรงพร้อม ๆ กับการขยายตัวของอุตสาหกรรม และความกดดันในคุณภาพชีวิต

4. การเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อม และความร้ายหรือของทรัพยากรธรรมชาติ

การพัฒนาในระยะที่ผ่านมา ในการเดินทางประเทศไทยแม้ได้มีความเข้าใจกันตลอดเวลาว่า การพัฒนาประเทศไม่อาจประสบผล

สำเร็จได้โดยมีการพัฒนาทางเศรษฐกิจเพียงด้านเดียว จึงได้มีการพัฒนาด้านสังคมสาขาต่าง ๆ เพิ่มขึ้นมาด้วย ดังที่ปราภัยเป็น “แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ” ตั้งแต่แผนพัฒนาฉบับที่ 2 เป็นต้นมา แต่อย่างไรก็ต้องทางปฏิบัติ “เศรษฐกิจ” ก็ยังคงเป็นพระเอกในการพัฒนามาโดยตลอด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผลทางเศรษฐกิจนั้นมีลักษณะ เป็นรูปธรรม และเห็นผลได้ง่ายในระยะสั้น ๆ จึงมีการพัฒนาที่มุ่งไปในแนวทางของ “อุตสาหกรรมนิยม” โดยมีการเน้นการผลิตเพื่อทดแทนการนำเข้า (Import Substitution) ในช่วงแรก ๆ

แรก ๆ และการผลิตเพื่อเพิ่มการส่งออก (Export Expansion) ในช่วงแรก ๆ หลัง ๆ

การพัฒนาที่มุ่งเอาเศรษฐกิจเป็น “ตัวตั้ง” มองคนในฐานะที่เป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดการพัฒนาทางเศรษฐกิจ จึงได้พยายามลงทุนด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ตามมา เป็นการพัฒนาที่มุ่งก่อ “คน” ให้หมุนตามเทคโนโลยี โดยมี “ธรรมชาติ” หรือสิ่งแวดล้อมเป็นตัวรองรับการก้าวไปของเทคโนโลยี ทั้งปัจจัย “คน” และ “ธรรมชาติ” ขาดการเอาใจใส่อย่างแท้จริง เพราะมุ่งผลคือ ความสำเร็จด้านอุตสาหกรรม (ทั้งอุตสาหกรรมหนัก

“...เศรษฐกิจของเราขึ้นอยู่กับการเกษตรมาแต่ไหนแต่ไรแล้ว รายได้ของประเทศไทยที่ได้มามาใช้สร้างความเจริญด้านต่าง ๆ เป็นรายได้จากการเกษตรเป็นส่วนใหญ่ จึงอาจกล่าวได้ว่า ความเจริญของประเทศไทยต้องอาศัยความเจริญของการเกษตรเป็นสำคัญ และงานทุกๆ ฝ่ายจะดำเนินก้าวหน้าไปได้ ก็ เพราะการเกษตรของเราระบุ...”

อุดสาหกรรมเบา แม้กระทั้งอุดสาหกรรมการเกษตร) เป็นการมุ่งผลทางวัตถุอย่างชัดเจน โดยละเอียดทางจิตใจ จึงก่อให้เกิดผลในลักษณะที่มี “ความทันสมัย” แต่ยัง “ด้อยพัฒนา” ทำให้เกิดเชื่องว่างทั้งระหว่างคนด้วยกันและระหว่างคนกับธรรมชาติหรือคนเป็นผู้ทำลายธรรมชาติ นับเป็นการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืน (Unsustainable development) เพราะในขณะที่บ้านเมืองซึ่งวัตถุได้รับการพัฒนา แต่สังคมกลับหมักหมมด้วยปัญหา ทั้งปัญหาด้านศีลธรรม ปัญหาเยาวชน อบายมุข ยาเสพติด ความรุนแรง และอาชญากรรมต่าง ๆ อันเป็นผลสะท้อนของปัญหาทางจิตใจอีกทีหนึ่ง

ความไม่ยั่งยืนของการพัฒนาที่เกิดขึ้นนั้น หมายถึง มีการพัฒนาที่มุ่งสนองความต้องการในปัจจัยโดยทำให้ประชาชนรุ่นต่อ ๆ ไปในอนาคตต้องหมดโอกาส หรือมีโอกาสสนอยลงที่จะได้มีการพัฒนาให้สามารถสนองความต้องการของตนได้ จึงเป็นการพัฒนาที่เห็นแก่ตัว เห็นแก่ได้ในระยะสั้น ๆ ไม่มองการณ์ไกล เท่ากับเป็นการพัฒนาที่ทำลายตัวเองของมนุษยชาติ

ในทางตรงกันข้ามถ้าจะให้มีการพัฒนาแบบยั่งยืน (Sustainable development) ก็ต้องเป็นการพัฒนาที่มุ่งสร้าง “อนาคต” ที่มั่นคงให้แก่มนุษยชาติโดยจะต้องไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งจำเป็นจะต้องใช้เป็นฐานการสร้าง “ความสุข” หรือ การพัฒนาให้แก่คนรุ่นต่อ ๆ ไป การพัฒนาแบบยั่งยืนจึงต้องไม่มุ่งพัฒนาเฉพาะด้าน ไม่มีการพัฒนาเป็นเสียง ๆ แต่จะต้องมีการพัฒนาแบบบูรณาการ (integrated) มีลักษณะเป็นองค์รวม (Holistic) และมีดุลยภาพ (Balanced) เช่น การพัฒนาที่ทำให้ทั้งคนและป่าไม้หรือธรรมชาติอยู่ร่วมกันได้ ต้องเป็นการพัฒนาที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม มีการดูแลรักษาระบบวนเวียน เป็นต้น

แนวพระราชดำริในการพัฒนาเศรษฐกิจ

ตลอดระยะเวลาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ได้ขึ้นครองราชสมบัติทรงถึงปัจจุบัน เป็นเวลานานกว่า 50 ปี นั้น พระองค์ได้ทรงประกอบพระราชกรณียกิจต่าง ๆ มากมาย สมกับพระราชปณิธานที่ทรงประกาศไว้ในวันประกอบพระราชพิธีบรมราชาภิเษก เมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2493 ที่ว่า “เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม” อย่างแท้จริง บังเกิดเป็นโครงการ

ต่าง ๆ มากมายกว่า 2400 โครงการ ในที่นี้จะได้ทำการศึกษาถึงการพัฒนาเศรษฐกิจ ซึ่งเกิดขึ้นจากพระราชนิรันดร์ จากราชแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ว่ามีแนวทางอย่างไร จากที่ได้ศึกษามาพอจะประมวลได้ว่าทรงมีแนวทางดังต่อไปนี้

1. ทรงให้ความสำคัญต่อการพัฒนาทางด้านการเกษตร จากการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จไปยังส่วนต่าง ๆ ของประเทศอย่างทั่วถึง โดยเน้นในชนบทซึ่งประชาชนประกอบอาชีพการเกษตรเป็นหลัก ทรงเห็นว่าประชาชนที่ประกอบอาชีพเหล่านี้ยังมีฐานะยากจน มีความขัดสนในการประกอบอาชีพโดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับปัจจัยการผลิต มีน้ำ ดิน เครื่องทุ่นแรง และวิชาการต่าง ๆ เป็นต้น พระองค์จึงทรงให้ความสำคัญต่อการยกฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมของประชาชนเหล่านี้ ซึ่งเป็นเรื่องของอาชีพเกษตรดังพระบรมราโชวาทที่ทรงมีในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรณมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เมื่อวันที่ 9 กรกฎาคม พ.ศ. 2507 ดังความดอนหนึ่งว่า

“...เศรษฐกิจของเราขึ้นอยู่กับการเกษตรมาแต่ไหนแต่ไรแล้ว รายได้ของประเทศที่ได้มามาใช้สร้างความ

เจริญด้านต่าง ๆ เป็นรายได้จากการเกษตรเป็นส่วนใหญ่ จึงอาจกล่าวได้ว่า ความเจริญของประเทศต้องอาศัยความเจริญของการเกษตรเป็นสำคัญ และงานทุก ๆ ฝ่ายจะดำเนินก้าวหน้าไปได้ก็ เพราะการเกษตรของเราราบริญ”

สำหรับแนวทางการพัฒนาด้านเกษตรกรรมนี้ ทรงเน้นให้เกษตรกรอยู่ได้เป็นสำคัญ ไม่ใช่มุ่งให้ทำการผลิตให้ได้มาก ๆ ดังพระราชดำริตตอนหนึ่งที่ว่า

“...ไม่จำเป็นต้องส่งเสริมผลผลิตให้ได้ปริมาณสูงสุด แต่เพียงอย่างเดียว เพราะเป็นการลื้นเปลืองค่าโสหุย และทำลายคุณภาพดิน แต่ควรศึกษาภาวะตลาดการเกษตร ตลอดจนการควบคุมราคาผลผลิตไม่ให้ประชาชนได้รับความเดือดร้อน...”

2. ทรงเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อความ “พออยู่ พอกิน” เป็นเบื้องต้น ทรงเห็นว่าปัญหา “ปากท้อง” เป็นเรื่องสำคัญที่ต้องได้รับการจัดปัดเป่า ก่อน แนวทางเศรษฐกิจในการพัฒนาในขั้นแรกจึงเล็งไปที่การแก้ไขความขัดข้องในเรื่องการทำนาหกิน เพราะคนเราเมื่อห้องท้องหิวคงจะซักนำให้สนใจในคุณภาพชีวิตด้านอื่นได้ยาก ขั้นตอนสำคัญในการพัฒนา

จึงจำเป็นต้องเริ่มที่เรื่องของเศรษฐกิจและต้องทำอย่างเป็นขั้นตอน เพื่อเป็นพื้นฐานในการพัฒนาในส่วนอื่น ๆ ต่อไป แนวทางที่ว่านี้ได้ปรากฏชัดเจนดังพระราชดำริตอนหนึ่งที่ว่า

“...การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้นตอนต้องสร้างพื้นฐาน
คือความพอเพียง พอกิน พอกใช้ ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อน โดยใช้
วิธีการและอุปกรณ์ที่ประยุต แต่ถูกต้องตามหลักวิชาการ เมื่อได้พื้นฐานมั่นคง
พร้อมพอกครัวและปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้างค่อยเสริมความเจริญ และฐานะทาง
เศรษฐกิจขึ้นสูงขึ้นโดยลำดับ...”

3. ทรงเน้นการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม ดังได้กล่าวมาแล้วว่าการพัฒนาตาม
แนวทางทุนนิยม ซึ่งเป็นกระแสหลักในการพัฒนาในระยะที่ผ่านมา มักยึดเอาทุนหรือ
เทคโนโลยี ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อ “ประสิทธิภาพ” ในผลิตเป็นหลัก ก่อให้เกิดปัญหา
ต่าง ๆ ตามมาดังเป็นที่ทราบกันอยู่แล้วนั้น ในเรื่องนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้
ทรงทราบนักเป็นอย่างดีพระองค์ไม่ต้องการให้มีการพัฒนาแบบทำลายตัวเอง หรือเป็นแบบที่
“ยึดเข้ามา” แต่รุ่งให้มีการพัฒนาที่มีรากฐานที่มั่นคง สามารถดูแลจัดการด้วยตนเองได้
จึงทรงส่งเสริมให้ใช้เทคโนโลยีแบบง่าย ๆ เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและความ
สามารถของผู้ใช้ ดังพระราชดำรัสที่ว่า

“...การใช้เทคโนโลยีอันทันสมัยในงานต่าง ๆ นั้นว่าโดยหลักการควรจะให้
ผลมากในเรื่องประสิทธิภาพ การประยุตและการทุนแรงงาน แต่อย่างไรก็ตาม
ก็คงจะต้องคำนึงถึงสิ่งอื่นอันเป็นพื้นฐาน และส่วนประกอบของงานที่ทำด้วย
อย่างในประเทศของเราประชาชนทำมาหากินล้วงตัวด้วยการกลิ่น气息 และการ
ลงแรงทำงานเป็นพื้น การใช้เทคโนโลยีอย่างใหญ่โตเต็มรูปหรือเต็มขนาดในงาน
อาชีพหลักของประเทศย่อมจะมีปัญหา เช่น อาจทำให้ต้องลงทุนมากมายตั้ง
เปลืองเงินกว่าเหตุหรืออาจก่อให้เกิดการว่างงานอย่างรุนแรงขึ้น เป็นต้น ผลที่
เกิดก็จะพลาดเป้าหมายไปห่างไกล และกลับกลายเป็นผลเสีย ดังนั้น จึงต้องมี
ความระมัดระวังมากในการใช้ให้พอดี พอดี แก่สภาวะของบ้านเมือง และ
การทำกินของราษฎรเพื่อให้เกิด ประสิทธิผลด้วย เกิดความประยุตอย่าง
แท้จริงด้วย...”

4. ทรงเน้นให้มีการพัฒนาที่ยั่งยืน การพัฒนาที่ยั่งยืนนอกจากจะเป็นการพัฒนา
ที่มีผลอย่างถาวรสิ่งคนรุ่น ต่อ ๆ ไปในอนาคตแล้วยังหมายถึง การพัฒนาที่มีรากฐาน
ที่มั่นคง โดยยึดหลักการพึ่งตนเองเป็นไปตามขั้นตอนไม่ใช่การก้าวกระโดด มีลักษณะที่
เป็นธรรมชาติ รวมทั้งให้ความสำคัญต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อาศัยการเรียนรู้ของ
ตนเองหรือเป็นไปตามวิธี ที่ทรงเรียกว่า “การระเบิดจากข้างใน” คือไม่ใช่เป็นสิ่งที่มี
โครงสร้างดาลหรือทำให้ เป็นเรื่องที่ต้องค่อยทำค่อยไป สิ่งสมไปเรื่อย ๆ ดังที่ทรงรับสั่ง
กับนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อวันที่ 11 กรกฎาคม 2523 ว่า

“...ในการสร้างความเจริญ ก้าวหน้าี้ ควรอย่างยิ่งที่จะค่อยสร้างค่อย เสริมทีละเล็กๆ น้อยให้เป็นลำดับ ให้ เป็นการทำไปพิจารณาไป และปรับปรุงไป ไม่ทำด้วยอาการเร่งรีบตามความกระหายที่ จะสร้างของใหม่เพื่อความเปลกใหม่ เพราะความจริงสิ่งที่ใหม่แท้ ๆ นั้นไม่มี สิ่ง ใหม่ทั้งปวงย่อมสืบเนื่องมาจากสิ่งเก่า และ ต่อไปย่อมจะต้องกลับเป็นสิ่งเก่า...”

พระองค์ทรงเห็นความสำคัญของการ พัฒนาที่จะต้องไม่ทำให้เกิดความเสียหายต่อ สภาพแวดล้อม ส่วนสภาพแวดล้อมที่เสื่อมสภาพ ก็ต้องพยายามหาทางฟื้นฟูขึ้นมาอีกด้วย โครงการพระราชดำริเป็นอันมากก็เป็นไปใน แนวทางดังกล่าวนี้ เช่น การอนุรักษ์ป่าต้นน้ำ ลำธาร ป่าพรุ พระราชดำริเกี่ยวกับหญ้าแฝก กเพื่อวัตถุประสงค์ดังกล่าว ดังพระราชดำรัส เช่น

“...พรุ... เราต้องเก็บไว้ เพราะมี ความสำคัญเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ต้องห้าม ไม่ให้ บุกรุกเข้าไป...”

“...ครศึกษาดูก่อนว่า พืชพรรณ ไม่ดังเดิมมีอะไรบ้าง แล้วปลูกแซม รายการชนิดต้นไม้ที่ศึกษามาได้ ไม่ควร นำไม้ที่เปลกปลอกมต่างพันธุ์ ต่างถิ่นเข้า มาปลูก โดยยังไม่ได้ศึกษา อย่างแน่ชัด เสียก่อน...”

“...ป่าชายเลนมีประโยชน์ต่อ ระบบนิเวศน์ของพื้นที่ชายฝั่งทะเลและอ่าว ไทย แต่ปัจจุบัน ป่าชายเลนของประเทศไทย เรา กำลังถูกบุกรุกและถูกทำลายลงมา โดยผู้แสวงหาผลประโยชน์ส่วนตน จึงควร ทางานป้องกันอนุรักษ์และขยายพันธุ์เพิ่มขึ้น โดยเฉพาะต้นโคงกาง เป็นไม้ชายเลนที่ แปลงและขยายพันธุ์ค่อนข้างยาก เพราะ ต้องอาศัยระบบหัวขึ้นน้ำลังในการเติบโต...”

5. ทรงยึดหลักการพัฒนาแบบเรียบง่าย โดยไม่ยึดติดตำรา ได้ฝึกษากลุ่มเกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจปราภากภูมิในตำราต่าง ๆ มากมายในบรรดาทฤษฎีเหล่านั้น ฝึกษากลุ่มที่มีแนวคิดตรงกันข้ามอยู่คู่หนึ่ง คือแนวคิดการพัฒนาแบบสมดุลย์ (Balanced growth) และการพัฒนาแบบไม่สมดุลย์ (Unbalanced growth)

แนวคิดแรกมุ่งให้มีการทุ่มเททรัพยากรไปลงทุนในกิจกรรมทางเศรษฐกิจด้านต่าง ๆ พร้อม ๆ กันไป ไม่ว่าในด้านปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจ (Economic infrastructure) และกิจกรรมการลงทุนเพื่อการผลิตโดยตรง (Direct productive activities) ส่วนแนวคิดหลังมุ่งเลือกลงทุนในกิจการที่จะทำให้มีผลต่อเนื่อง (Linkages) ตามมากก่อน เช่นมุ่งลงทุนในปัจจัยพื้นฐานเพื่อชักนำให้มีการลงทุนด้านการผลิตโดยตรงตามมา เป็นต้น ทั้ง 2 แนวคิดนี้ย่อมมีความหมายสำคัญร่วมประเทศหนึ่ง ๆ ไม่เหมือนกัน และย่อมขึ้นอยู่กับจังหวะและเวลาด้วย

สำหรับการพัฒนาตามแนวทางพระราชดำรินี้ เนื่องจากพระองค์ไม่ได้ทรงยึดติด แต่จะทรงดำเนินการไปตามความเหมาะสมเป็นกรณี ๆ จึงไม่สามารถกล่าวได้ว่าเป็นไปตามแนวคิดหรือทฤษฎีใด ๆ โดยจะมีพระราชดำริให้เป็นไปตามสภาพแวดล้อมและข้อเท็จจริงเป็นแห่ง ๆ ไป หากจะกำหนดให้เป็น “ทฤษฎี” ก็คงจะได้ว่า เป็นทฤษฎีแห่งความ “เรียบง่าย” (Theory of Simplicity) ดังเช่น แนวทางพระราชดำริในการกำจัดน้ำเสียในเขตกรุงเทพฯ โดยวิธี “น้ำดีขับไล่น้ำเสีย” หรือวิธี “ใช้ธรรมป่วย อาศรม” 在การใช้ผักดบชวา กำจัดน้ำเสีย (ทั้งผักดบชวาและน้ำเสียต่างกันเป็นสิ่งที่เราไม่ต้องการ) หรือแนวทาง “ขาดทุนคือกำไร” (our loss is our gain) โดยที่กำไรคือความอยู่ดีมีสุข ไม่มีค่าเป็นตัวเงินแต่จะต้องลงทุนเป็นตัวเงิน ทำให้เกิดผลที่ปรารถนาตามมา แนวทางต่าง ๆ เหล่านี้ ย่อมทราบได้จากพระราชดำรัสในโอกาสต่าง ๆ เช่น

“...เราจะทำให้ประเทศไทยกลับมีความอุดมสมบูรณ์มีความชุ่มชื้นได้ ขออย่าไปรังแกป่า เท่านั้นเอง ไม่ต้องทำอะไรมาก...”

“...การปลูกป่าเป็นสำคัญอยู่ที่ปล่อยให้เข้าชนได้ คืออย่าไปตัดแยกต้นไม้ อย่าไปรังแกต้นไม้...”

“...บางคนว่าโครงการตามพระราชดำรินี้ เป็นโครงการแบบไม่ใช้วิชาการชั้นสูง ไม่ใช่วิชาการชั้นสูงทั้งหมด แต่在我眼中ทัศนะต้องมองแบบกันเองว่าจะทำอะไรเล็ก ๆ ทำอะไรไร่ไม่รุ่นราวย์ใหญ่โตจนเกินไป แต่ก่อนนี้คิดมาตลอดว่า “Small is beautiful...”

6. ทรงยึดหลักการพัฒนาแบบผสมผสาน แม้ว่าพระองค์จะทรงไม่ยึดติดตำราในการพัฒนาแต่ไม่ได้หมายความว่า แนวทางพระราชดำริในการพัฒนาของพระองค์จะไม่ถูกหลักวิชา เนื่องจากทรงไม่ยึดสูตรสำเร็จได้ ๆ ใน การแก้ปัญหาต่าง ๆ พระองค์จึงทรงจัดการปัญหาต่าง ๆ ไปตามสภาพข้อเท็จจริง กล่าวคือในการแก้ปัญหานางประการ ไม่อาจทำให้ปัญหานั้น ๆ หมดไปโดยแก้ที่จุดเดียวได้ ต้องดำเนินการไปพร้อม ๆ กันในหลาย ๆ จุด ในกรณีเช่นนี้ จึงทรงมีหลักการพัฒนาแบบผสมผสาน (integrated) ดังเช่นกรณีการแก้ปัญหาที่เกิดกับชาวนา ดังปรากฏในพระราชดำริตอนหนึ่งที่ว่า

“...การปลูกป่าทดแทนจะต้องทำอย่างมีแผนโดยการดำเนินการไปพร้อมกับการพัฒนาชาวเขา ในการนี้เจ้าหน้าที่ป่าไม้ ชลประทาน และฝ่ายเกษตรจะต้องร่วมมือกันสำรวจต้นน้ำในบริเวณพื้นที่รับผิดชอบเพื่อวางแผนปรับปรุงต้นน้ำและพัฒนาอาชีพได้อย่างถูกต้อง...”

การที่พระองค์ทรงมีพระราชดำริให้จัดศูนย์ศึกษาการพัฒนาขึ้นมาในภูมิภาคต่าง ๆ ทั่วประเทศ ทั้งหมด จำนวน 6 แห่ง คือ

1. ศูนย์ศึกษาการพัฒนาเข้าหินช้อนฯ ที่ อ. พนมสารคาม จ.ระเชิงเทรา
2. ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบนฯ ที่ อ.ท่าใหม่ จ.จันทบุรี
3. ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ ที่ อ.เมือง จ.สกลนคร
4. ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยอ่องไคร้ฯ อ.ดอยสะเก็ด จ.เชียงใหม่
5. ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายฯ ที่ อ.ชะคำ จ.เพชรบุรี
6. ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองฯ ที่ อ.เมือง จ.นราธิวาส

ทั้ง 6 ศูนย์ที่ทรงมีพระราชดำริให้จัดตั้งขึ้นมา นี้ก็เพื่อให้เป็นศูนย์สาธิตการพัฒนาแบบผสมผสาน มีการทดลองค้นคว้าวิจัยในด้านต่าง ๆ โดยเจ้าหน้าที่ของทางราชการฝ่ายต่าง ๆ เป็นทั้งการระดมพลังร่วมกันเป็น “พิพิธภัณฑ์ธรรมชาติที่มีชีวิต” เป็นที่ให้บริการแบบ “เบ็ดเสร็จ” (One Stop Service) แก่ประชาชนในพื้นที่ ดังพระราชดำริเมื่อวันที่ 11 กันยายน 2526 บางตอนดังนี้

“...เป็นการสาธิตการพัฒนาเบ็ดเสร็จ หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่าง ทุกด้านของชีวิต ประชาชนที่จะหาเลี้ยงชีพในท้องที่จะทำอย่างไร และได้เห็นวิทยาการแผนใหม่ สามารถที่จะหาดูวิธีการจะทำมาหากินให้มีประสิทธิภาพ...”

“...กรมกองต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประชาชน ทุกด้าน ได้สามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็นป้องดองกัน ประสานกันตามธรรมชาติและฝ่ายต้องมีศูนย์ของตน...คนอื่นไม่เกี่ยวข้องและศูนย์ศึกษาการพัฒนา เป็นศูนย์ที่รวม

รวมกำลังทั้งหมดของเจ้าหน้าที่ทุกกรม กอง ทั้งในด้านเกษตร หรือในด้านสังคม...ประชาชนซึ่งจะต้องใช้วิชาการทั้งหลาย ก็สามารถที่จะมาดู...”

7. ทรงมุ่งพัฒนาทั้งระบบหรือการพัฒนาองค์รวม (System or holistic approach) การพัฒนากระแสหลักที่ผ่านมามักมีการเน้นพัฒนาเฉพาะด้าน ขาดการมองปัญหาในภาพรวม ทำให้สามารถแก้ปัญหาได้เฉพาะบางส่วนไม่สามารถแก้ปัญหาได้โดยสิ้นเชิง เช่น ทำให้เศรษฐกิจเจริญเติบโตแต่ก็ทำให้เกิดความแตกต่างในฐานะของบุคคลต้านต่าง ๆ เกิดขึ้น เป็นต้น ในแง่ของการประกอบอาชีพเกษตรกรรมหรือการทำ “ฟาร์ม” แนวพระราชดำริ “ทฤษฎีใหม่” นับเป็นการพัฒนา “ระบบ” การทำฟาร์มที่มุ่งให้ครอบครัวเกษตรกรสามารถอยู่ได้ เริ่มด้วยการ “เพียงพอ” ทางเศรษฐกิจ (Sufficient economy) หรือการพึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจ (Self reliance) โดยจัดระบบการผลิตที่ผสมผสานที่สามารถก่อให้เกิดรายได้ หมุนเวียนต่อเนื่องกันไป ลดรายจ่ายเพิ่มรายได้และเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ปัจจัยการผลิต ทำให้เกษตรกรสามารถพึ่งตนเองได้โดยไม่เดือดร้อน ดังกระเสพระราชดำรัสที่ว่า

“...ทฤษฎีใหม่...เป็นวิธีการอย่างหนึ่งที่จะทำให้ประชาชนมีกินแบบอัตภาพคืออาจไม่รวยมาก แต่ก็พอกินไม่อุดอยาก...”

8. ทรงเน้นการพัฒนาระดับราษฎร์ และผู้ด้อยโอกาส กลุ่มนบุคคลหรือชุมชนเป้าหมายที่ทรงมีพระราชดำริในการพัฒนา ได้แก่ ประชาชนที่ด้อยโอกาส อยู่ในท้องถิ่นห่างไกล เช่น บริเวณชายแดนในชนบท หรือชาวไทยภูเขา เป็นต้น มักเป็นกลุ่มคนที่บริการของรัฐเข้าไปไม่ถึง เป็นการเดินเติมในส่วนที่รัฐยังไม่ได้ทำ หรืออย่างทำได้ผลไม่สมบูรณ์ เพราะทรงเห็นว่า ประชาชนเหล่านั้นที่ยังยากจนอยู่ ประกอบกันเป็นคนกลุ่มใหญ่ ของประเทศ สมควรที่จะต้องได้รับการดูแลอย่างทั่วถึง ดังพระราชดำรัสที่ว่า

“...ชาวชนบท ซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศไทย ไร้ชัดสน ยังต้องการความช่วยเหลือ หากเรา ยกระดับชีวิตความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิตของเขามาได้แล้ว การพัฒนาประเทศก็ถือว่าไม่ประสบความสำเร็จ...”

โรงเรียนราชประชาสามัคคีในพระบรมราชูปถัมภ์ นับเป็นตัวอย่างอันดีที่แสดงถึงการที่ทรงมุ่งให้ความอุปการะแก่บุตรผู้ป่วยเป็นโรคเรื้อรังให้ได้มีที่เล่าเรียน มีโอกาสได้รับการศึกษา เมื่อนายาชานท์วิปะ ทรงจัดตั้งโรงเรียนนี้ขึ้น ดังพระราชดำรัส เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2525 บางตอนดังนี้

“...จึงเห็นว่าควรที่จะมีโรงเรียนพิเศษเพื่อที่จะรับบุตรหลานของผู้ที่ป่วยเป็นโรคเรื้อรัง เพราะเหตุว่าผู้ที่เป็นโรคเรื้อรังที่รังเกียจของสังคม...แม้จะช่วยรักษาได้ก็ยังรังเกียจอยู่ ผู้ที่เป็นบุตรหลานของผู้ป่วยนั้นยิ่งน่าสงสาร เพราะว่าบุตรหลานเหล่านั้นเขาไม่ได้เป็นโรคเรื้อรัง แต่ถ้าอยู่นาน ๆ ครุกครวญกับผู้ที่เป็นโรคเรื้อรังก็มีทางที่จะเป็นได้...”

9. ทรงเน้นการพัฒนา “คน” แนวพระราชดำริในการพัฒนาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แม้ว่าจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจ แต่ไม่ได้ทรงละเลยการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ในฐานะที่ “คน” เป็นทั้งผู้ที่ต้องทำการพัฒนา และเป็นผู้รับผลของการพัฒนา ปัจจัย “คน” จึงมีความสำคัญในการพัฒนาในทุกด้าน รวมทั้งด้านเศรษฐกิจด้วย

ดัง พระราชดำรัสในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร ของสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ เมื่อวันที่ 26 กรกฎาคม 2520 บางตอนดังนี้

“...นักวิชาการผู้รู้หลักวิชาในศาสตร์ต่าง ๆ ซึ่งเป็นปัจจัยในการพัฒนาความเจริญทุก ๆ ด้านนั้น... นักวิชาการเหล่านี้จึงเป็นที่หวังของประชาชนว่า จะเป็นผู้ที่จะรับเอาภาระเรื่องราวการพัฒนาประเทศไทยไปช่วยกันทำให้ประเทศไทยของเรานี้ “เป็นอยู่” พร้อมทั้ง “ริบบัน” ไปได้เป็นอย่างดี การพัฒนาเพื่อวัตถุประสงค์ดังกล่าว จะสัมฤทธิ์ผลเพียงใดหรือไม่เห็น ว่าขึ้นอยู่กับความคิดเห็น และวิธีการทำงานของนักวิชาการเป็นสำคัญ...”

เมื่อพูดถึง “คน” นอกจากจะสำคัญที่ความรู้ ความสามารถแล้ว เรื่องของ “ความสำนึก” หรือ ความตระหนักในส่วนลึกของจิตใจ หรือเรื่องคุณภาพ ในใจย่อมเป็นที่สำคัญ พระองค์ทรงเห็นความสำคัญ ในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง ดังพระราชดำริที่ว่า

“...เจ้าหน้าที่ป้าไม้ ควรจะปลูกต้นไม้ลังในใจคนเสียก่อน และคนเหล่านั้นก็จะพากันปลูกต้นไม้ ลงบนแผ่นดินและรักษาต้นไม้ด้วยตนเอง...”

และยังได้ทรงเน้นถึงคุณธรรมด้านต่าง ๆ ของคนเชิงด้วยดังพระราชดำรัสที่ว่า

“...ในการทำงานทั้งปวงนั้น ทุกคนจะต้องดึงใจจริง อดทนและขยันหมื่นเพียร ซึ่งควรเห็นอกเห็นใจกัน ถ้อยที่ถ้อยอาศัยกัน มีเมตตา มุ่งดีมุ่งเจริญต่อกัน ยึดมั่นในสามัคคีธรรม ความสุจริตทั้งในความคิดและการกระทำ ถือเป็นความมั่นคงและประโยชน์ร่วมกันเป็นอุดมสมัย สำคัญ...”

10. ทรงนำหลักการพัฒนาชุมชนมาใช้ได้อย่างเหมาะสม ในการพัฒนาชุมชนด้านต่าง ๆ ไม่ว่า ด้านเศรษฐกิจหรือด้านใดก็ตาม มีหลักปฏิบัติซึ่งเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปหลายประการ ในแนวทางปฏิบัติเหล่านั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรงนำไปประยุกต์ใช้อย่างเหมาะสมในโอกาสและสถานที่ต่าง ๆ ตลอดมา เช่น

10.1 การมีส่วนร่วมของประชาชน (People participation) เนื่องจากการพัฒนาที่จะมีผลยั่งยืนควรได้

ประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของขบวนการพัฒนา โครงการพระราชดำริต่าง ๆ ก็ได้เป็นไปตามแนวทางนี้ ดังพระราชดำรัสตอนหนึ่งที่ว่า

“...ปลูกป่าเพื่อให้ราษฎรมีรายได้เพิ่มขึ้น โดยให้ราษฎรในห้องคืนน้ำเข้าร่วมกิจกรรม เพื่อเป็นการสร้างความเข้าใจให้ราษฎร เห็นความสำคัญของป่าและการปลูกป่า...”

“...ทุกคนจะต้องช่วยกันดูแลรักษาป่าไม้ซึ่งเป็นของส่วนรวม...”

10.2 การดำเนินการโดยวิธีประชาธิปไตยประชาธิปไตยที่นำไปใช้ให้เหมาะสมกับโอกาสและชุมชนย่อมจะอำนวยประโยชน์สูงสุดในการงานทุกชนิด ไม่ว่าเป็นงานพัฒนาหรืองานอะไรก็ตาม เพราะประชาธิปไตยเป็นวิธีการที่มีดี “ปัญญา” หรือ “เหตุผล” มีการเคารพในศักดิ์ศรีของทุกคน เคราะพสิทธิและเสรีภาพของบุคคล การพัฒนาตามแนวพระราชดำริก็ได้เป็นไปบนหลักการนี้ จึงปรากฏว่าโครงการต่าง ๆ ล้วนแต่ประสบผลสำเร็จด้วยดี แนวทางดังกล่าวเนี้ยมีปรากฏอยู่ในพระราชดำรัส เช่น

“...การขยายผลไปสู่ราษฎรในพื้นที่ใกล้เคียงนั้น ควรขยายในลักษณะค่อยเป็นค่อยไป โดยการจัดตั้งเป็นกลุ่มย่อย ๆ และด้วยความสมัครใจ ไม่มีการบังคับเมื่อราษฎรเห็นด้วยอย่างที่ต้องแล้วก็จะเข้ามาร่วมงานในภายหลัง...”

10.3 การช่วยให้ประชาชนได้ร่วมพลังกันเพื่อให้เกิดพลังในการทำงานและสามารถช่วยตัวเองได้ งานใหญ่ทั้งหลายโดยเฉพาะอย่างยิ่งงานพัฒนาไม่อาจทำให้สำเร็จโดยลำพังคนเดียวหรือน้อยคนได้ ต้องอาศัยการร่วมแรงงานร่วมใจกันของคนจำนวนมาก ความสามัคคีจึงเป็นเรื่องที่สำคัญเป็นแนวทางที่จะทำให้เกิดพลังขึ้นมาในการทำการกิจ จำนวนคนที่เกี่ยวข้องกับงานนั้น ๆ มีมากเท่าไร การรวมพลังกันอย่างเป็น “ระบบ” ก็ย่อมมีความสำคัญท่านั้น “สหกรณ์” เป็นมาตรฐานการการรวมพลังของประชาชนให้เกิดความเข้มแข็งได้เช่นนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงส่งเสริมให้ประชาชนโดยเฉพาะเกษตรกรได้ร่วมตัวกันเป็นสหกรณ์ จนสามารถแก้ปัญหาและพัฒนาฐานะ

ความเป็นอยู่ให้ดีขึ้นจนเป็นแบบอย่างได้ เช่น สหกรณ์การเกษตรหุบกะพง สหกรณ์โคนมหนองโพ เป็นต้น ได้มีพระราชดำรัสแสดงให้เห็นถึงแนวทางพระราชดำริในเรื่องนี้ ดังนี้

“...การสหกรณ์เป็นวิธีอย่างหนึ่งและเข้าใจว่าเป็นวิธีที่ดีที่สุด สำหรับให้เกษตรกรทั้งหลายในสาขات่าง ๆ ได้สามารถได้ด้วยตัว ได้ก้าวหน้าโดยปลอดภัยที่สุด เพราะเหตุว่า คำว่าสหกรณ์นี้ก็อธิบายง่าย ๆ ก็เป็นการร่วมกลุ่มกัน ช่วยกันให้มีชีวิตจริงเรื่องขึ้น ถึงมีความสำคัญมาก...”

10.4 การศึกษาข้อมูลที่ละเอียดชัดเจนมีการทดลองศึกษาวิจัย การพัฒนาที่ได้ผลต้องดำเนินไปตามกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ เริ่มตั้งแต่การศึกษาข้อมูลเพื่อบรร坼ปัญหา ประมวลทางเลือก กำหนดทางเลือก รวมทั้งปฏิบัติในการแก้ปัญหาด้วยเหตุและผล การดำเนินการตามแนวพระราชดำริต่าง ๆ จะเห็นว่าพระองค์ได้ทรงศึกษาข้อมูลในเรื่องนั้น ๆ อย่างแจ่มชัดด้วยพระองค์เอง ภาพที่ทรงมีแผนที่ในพระหัตถ์พร้อมทั้งกล้องถ่ายรูป ในการเดินไปตรวจพื้นที่ต่าง ๆ เป็นประจักษ์พยานอย่างเพียงพอ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาที่ทรงจัดให้มีขึ้นก็เพื่อการศึกษาทดลองหาแนวทางที่เหมาะสมในแต่ละพื้นที่ เพื่อนำไปแก้ปัญหาให้กับราษฎรต่อไปนั่นเอง ดังพระราชดำริที่ว่า

“...จุดประสงค์ของศูนย์ศึกษา ก็เป็นสถานที่สำหรับค้นคว้าวิจัยในห้องที่พระว่าแต่ละห้องที่สภาพผนพื้นที่แตกต่างกันและประชาชนในห้องที่ต่าง ๆ กัน ก็มีลักษณะแตกต่างกันมากเหมือนกัน...”

10.5 การถ่ายทอดเทคโนโลยีและการเรียนรู้ การพัฒนาจะเป็นผลสำเร็จหรือไม่ย่อมขึ้นอยู่กับปัจจัยที่สำคัญประการหนึ่งคือ ผู้ทำหน้าที่เป็นสื่อการพัฒนา (Change agent) จากสื่อการพัฒนา ก็จะนำไปสู่การถ่ายทอดประสบการณ์และเทคโนโลยี และการเรียนรู้ตามมา การจัดให้มีศูนย์ศึกษา การพัฒนา ก็เป็นไปตามแนวทางดังกล่าว กล่าวคือ เจ้าหน้าที่ของรัฐมีการเรียนรู้จากการทดลอง เจ้าหน้าที่ของรัฐถ่ายทอดต่อไปยัง

ประชาชน และจากประชาชนสู่ประชาชนด้วยกัน ทำให้ผลการพัฒนาได้กระจายออกไปอย่างกว้างขวาง บุคคลเหล่านี้ก็จะทำหน้าที่เป็นสื่อในการพัฒนาให้แก่ กันและกันอย่างได้ผล ดังพระราชดำรัสตอนหนึ่งที่ว่า

“...กรมกองต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประชาชน ทุกด้านของการพัฒนาชีวิตประชาชน ได้สามารถมา แลกเปลี่ยนความคิดเห็นป้องดองกัน ประสานงานกัน...”

10.6 การใช้ความริเริ่มและสร้างสรรค์ การ พัฒนาย่อมจะประสบผลสำเร็จได้ง่ายและรวดเร็วถ้าผู้ เกี่ยวข้องมีความสามารถด้านการคิดริเริ่มและสร้างสรรค์ หรือมีความสามารถด้านการคิดริเริ่มและสร้างสรรค์ หรือมีความสามารถเชิงนวัตกรรม ในเรื่องนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ นับว่าทรงมี พระอัจฉริยภาพเป็นอย่างยิ่ง กิจการหลายอย่างในเชิง การพัฒนาได้ทรงเป็นผู้ริเริ่มขึ้น เช่น กิจการฟันหลัง ธนาคารข้าว ธนาคารโโค-กระเบื้อง กังหันชัยพัฒนา เป็นต้น

“... ธนาคารโโคและกระเบื้อง ก็คือการรวบรวมโโค และกระเบื้อง โดยมีัญชีควบคุมดูแลรักษา แจกจ่ายให้ยืม เพื่อใช้ประโยชน์ในการเกษตร และเพิ่มปริมาณโโคและกระเบื้อง ตามหลักการของธนาคาร ธนาคารโโคและกระเบื้องเป็นเรื่อง ใหม่ของโลกที่มีความจำเป็น เกิดขึ้น เพราะปัจจุบันมีความ คิดแต่จะใช้เครื่องกลไกเป็นเครื่องทุ่นแรงในกิจการเกษตร แต่เมื่อราคาน้ำมันเชื้อเพลิงแพงขึ้น ความก้าวหน้าในการ ใช้เครื่องกลไกเสียไป จำเป็นต้องหันมาพึ่งแรงงานจาก สัตว์ที่เคยใช้อยู่ก่อน เมื่อหันกลับมาก็ปรากฏว่ามีปัญหามาก เพราะฐานะไม่มีเงินซื้อโโคกระเบื้องมาเลี้ยงเพื่อใช้แรงงาน...”

ผลที่เกิดขึ้นและความคาดหวัง

โครงการต่าง ๆ ทั้งที่เป็นโครงการอันเนื่องมา จากพระราชดำริและโครงการอื่น ๆ จำนวนกว่า 2400 โครงการ นั้นได้กระจายอยู่ทั่วประเทศ ส่งผลให้ เกิดความกินดีอยู่ดี ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เมื่อเศรษฐกิจและสังคมของคนจำนวนมากในชนบทดีขึ้น ก็ย่อมจะส่งผลให้เศรษฐกิจด้านอื่น ๆ และสังคมโดย ส่วนรวมดีขึ้นตามมา ชาวไทยภูเขาระหว่างเขายังคง ฝันหรือค้าขายยาเสพติด เมื่อมีทางเลือกทางการ เกษตรที่ดีกว่าก็ได้พากันละทิ้งอาชีพเดิม ๆ ที่เป็น อันตรายต่อสังคม ทำให้สภาพเศรษฐกิจและสังคมใน พื้นที่ไม่เป็นที่มาของปัญหา เกษตรกรที่มีปัญหาด้าน แหล่งน้ำ ที่ทำกิน ที่ดินเสื่อมโทรม การซื้อขายที่ถูก เอารัดเอาเปรียบ ก็มีความพร้อมในการผลิต มี ผลผลิตเพิ่มสูงขึ้น มีการซื้อขายและราคาที่เป็นธรรมขึ้น ฐานะการเป็นอยู่ดีขึ้นตามมา

โครงการเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าดันเน้าลำธาร มีส่วนสำคัญ ทำให้ปัจจัยการผลิตด้านดินและน้ำ สมบูรณ์ขึ้น ศูนย์ศึกษาการพัฒนาในภูมิภาคต่าง ๆ ได้เป็นแหล่งวิทยาการด้านการพัฒนาที่สำคัญ ทำให้ วิธีการเกี่ยวกับการพัฒนาไปบนรากฐานที่มั่นคง ประสบผลดีทั้งในระยะสั้นและระยะยาวที่ยั่งยืน

ในส่วนของพระองค์เองความสำเร็จในการ พัฒนาด้านต่าง ๆ ตามแนวทางพระราชดำริเป็นที่ ประจักษ์แก่ชาวโลกทั่วไป จึงทรงได้รับการเทิด พระเกียรติ มีหน่วยงานและองค์กรระห่วงประเทศไทย หลายแห่ง ทูลเกล้าฯ ถวายเหรียญเกิดพระเกียรติ เช่น

*นับถึงสิ้นปีประมาณ 2538 มีทั้งหมด 2,461 โครงการ ประกอบด้วยโครงการต่าง ๆ 8 ประเภทคือ

1. ประเภทสวัสดิการสังคม	(6.29%)
2. ประเภทสิ่งแวดล้อม	(14.43%)
3. ประเภทการเกษตร	(13.53%)
4. ประเภทการคมนาคม/การสื่อสาร	(5.54%)
5. ประเภทสาธารณสุข	(2.29%)
6. ประเภทการพัฒนาแหล่งน้ำ	(33.54%)
7. การส่งเสริมอาชีพ	(7.10%)
8. ประเภทอื่น ๆ	(17.28%)

สารนิเทศเชิง

องค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO) ทูลเกล้าฯ ถวายเรียบ “Agricola” เมื่อวันที่ 6 ธันวาคม 2538 เป็นดัน นอกจากนี้ยังมีประกาศนียบัตรยกย่องพระเกียรติคุณอีกมากมาย

จะเห็นได้ว่าในบรรดาโครงการตามพระราชดำริทั้งหมดกว่า 1 ใน 3 เป็นโครงการเกี่ยวกับการพัฒนาแหล่งน้ำซึ่งจะมีผลสำคัญต่อการพัฒนาอาชีพเกษตรกรรม (นอกเหนือจากโครงการเกี่ยวกับการเกษตรโดยตรง จำนวน 13.53%) แนวพระราชดำริโดยภาพรวมจึงแสดงให้เห็นว่าพระองค์ได้ให้ความสำคัญแก่อาชีพการเกษตรเป็นอย่างมาก ซึ่งนับว่าสอดคล้องกับหลักความจริงที่ว่า เกษตรกรรมเป็นวิถีชีวิตหรือเป็นวัฒธรรมการดำเนินชีวิตของคนไทย และสังคมไทยที่สมควรจะได้รับการพัฒนาและดูแลรักษาให้มีไปด้วยดี สอดคล้องกับแนวคิดของศาสตราจารย์ระพี สาคริก

ประญูทางการเกษตรในยุคปัจจุบันของไทย ที่ได้มีทัศนะในเรื่องนี้ว่า

“สภาพที่เป็นจริงในกระบวนการพัฒนาการเกษตรของไทยจึงตอกย้ำในสภาพซึ่งอาจกล่าวได้ว่า ยิ่งหลวงยิ่งหมด อิ่งอนุรักษ์ยิ่งสูญ และคนภาคเกษตร ก็เด็กฉานช้านเข็นจากเรือกสวน ไร่นา ไปเป็นกาสรับใช้คนชาติอื่นอย่างเห็นได้ชัด ทั้ง ๆ ที่การเกษตรคือพื้นฐานเศรษฐกิจที่แท้จริงของคนทุกกลุ่ม ภายในท้องถิ่น อีกทั้งเป็นสิ่งเสริมสร้างฐานะแต่ละคนให้ความมั่นคงอยู่กับพื้นดินซึ่งเป็นพื้นฐานของแต่ละคนร่วมกันโดยแท้ ทำให้มองเห็นความจริงว่า ถ้าพื้นฐานการเกษตรชำต้องเสียหายหนักจนถึงขั้นที่คนไม่อาจรวมตัวกันต่อไปได้ แผ่นดินนี้ย่อมเปลี่ยนสภาพไปเป็นชิ้นส่วนซึ่งไม่อาจเชื่อมโยงเป็นเนื้อเดียวกันได้อีก”

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภักดีการพัฒนาการเกษตรไทย.
กรุงเทพฯ: บริษัท ออมรินทร์พรินติ้งแอนด์ พับลิชิ่ง, 2539.
- คณะกรรมการสภากาชาดไทย: การศึกษาเชิงสังคมวิทยา; ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ดอกไม้, 2539.
- คณะกรรมการเอกอัครราชทูต สำนักงานเลขานุการนายกรัฐมนตรี. จากพัสดุคืน เล่ม 6
กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ครุสาก, 2533.
- บริษัท เปี่ยมพงศ์สาสต์. เทศบาลกับการวิเคราะห์ระบบการเปลี่ยนแปลง.
กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พัฒนา, 2538.
- มนัญ นุกูลประดิษฐ์. ประทับใจแห่งแผ่นดิน. กรุงเทพฯ: 2539.
- รัชนี ศรีวิชัยวนิช. การพัฒนาที่ยั่งยืน (สรุปและเรียนรู้จาก การพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทย)
วารสาร สถส. ฉบับ สค. พย. 2539.
- ระพี สาคริก. เกษตรกรทั้งหลาย. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2540.
- ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน. กรุงเทพฯ, 2525.
- วิทยาลัยครุศาสตร์สุนันทา. ในหลวงของเรา. กรุงเทพฯ: บริษัทอมรินทร์พรินติ้ง, 2530.
- วิรช วิรชันภิวราณ. หลักการพัฒนาชุมชน: การพัฒนาชุมชนประยุกต์. กรุงเทพฯ: ไอ. เอส.
พรินติ้ง เอส., 2532.
- ภาณีภิรัตน์. เฉลิมพระเกียรติฉลองสิริราชสมบัติครบ 50 ปี. กรุงเทพฯ: บริษัทอมรินทร์พรินติ้ง แอนด์ พับลิชิ่ง, 2539.
- สมาคมทหารตัวร่วมอนาคตการแห่งประเทศไทย. สมเด็จพระภูมิพลมหาภารชของชาติไทย
(โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ). กรุงเทพฯ: หจก.ป.สัมพันธ์พาณิชย์, 2532.
- สนธยา พลศรี. ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ: ไอเดียนสโตร์, 2533.
- สำนักงาน กปร. แนวคิดและทฤษฎีการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริในพระบาทสมเด็จ
พระเจ้าอยู่หัว. กรุงเทพฯ: บริษัท บ.บ. เทียนอร์, 2540.
- สำนักงานเลขานุการ. พระบรมราโชวาทและพระราชดำรัส. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรุงเทพฯ, 2531.